

MATEJA FUMIĆ BISTRE

U povodu jedanaest stoljeća hrvatskoga glagoljaštva (925. – 2025.)

U 2025. godini obilježavamo 1100 godina od krunidbe kralja Tomislava, obljetnicu hrvatskoga kraljevstva, održavanja Prvoga splitskog crkvenog sabora te prvoga spominjanja slavenskoga bogoslužja na hrvatskome jeziku. Tim je povodom Staroslavenski institut u Zagrebu započeo s nizom aktivnosti kojima će se obilježiti veliki jubilej, a jedna je od njih bila predstavljanje naslova koje su objavili znanstvenici Instituta. Dva ćemo takva djela predstaviti u nastavku.

Ana Šimić u svojoj je knjizi *Pripovijedanje o glagoljaštvu u novijoj hrvatskoj književnosti* pisala o motivu glagoljice i glagoljaštva u hrvatskoj književnosti. Knjiga je podijeljena u četiri velika poglavlja s više potpoglavlja, nakon čega slijedi popis literature, kazalo osobnih imena te kratka autoričina biografija.

U uvodnome poglavlju autorica daje osnovne informacije o (hrvatskome) glagoljaštvu te kratak pregled njegove povijesti, od djelovanja Svete braće do popularne kulture i glagoljičnih motiva koji se u njoj pojavljuju.

Središnje, drugo poglavlje čini analiza 20 proznih djela nastalih između 1902. i 2022. godine, i to „kronologijom njihova sadržaja kako bi se time pratila povijest glagoljaštva, a izbjegla nepotrebna ponavljanja i upućivanja”. Svaka od studija započinje kratkom biografijom i pregledom osobitosti književnoga izričaja izabranoga pisca te žanrovskim i drugim osobitostima djela. Autorica zatim književno djelo stavlja u povijesni kontekst objašnjavajući koju crticu glagoljaške prošlosti ono aktualizira. Svojim analizama povijesnoga i pripovijesnoga čitateljima približava stvarne povijesne događaje i likove zaogrnutе u pripovjedno ruho i pritom je vrlo precizna i koncizna, što dokazuje da je riječ o vrsnoj poznavateljici hrvatske glagoljične baštine, ali i književne teorije. Referiranje na konkretne citate, simbole i motive upućuje i na to da su pisci svih proučavanih književnih djela bili dobro upoznati s povijesnim kontekstom i glagoljičnim naslovima koje su tematizirali.

U trećemu poglavlju autorica predstavlja naslov iz svjetske književnosti u kojemu se pojavljuje motiv glagoljice. To je duologija *Descendants of the House of Bathory* Tosce Lee, čija se radnja odvija u Hrvatskoj, a glagoljica, pomalo u maniri *Da Vincijeva koda*, misteriozno je pismo koje protagonisti služi za otkrivanje tajne.

Autorica knjigu zaključuje poglavljem o stanju i perspektivama pripovijedanja o glagoljaštvu, u kojemu poziva na nova čitanja, nove kritičke pristupe i novo literarno poigravanje poviješću i čirilometodskom tradicijom.

Ljepota uživanja u knjigama i čitanju leži u tome što nas riječi i junaci odvedu u najrazličitije krajeve i nude nam najrazličitija iskustva. Možemo putovati Mississippijem ruku pod ruku s Huckleberryjem Finnom, promišljati o životu sa Santiagom, boriti se sa zmajem kao Bilbo Baggins, a možemo se vratiti davno u prošlost i govoriti, divaniti – glagoljati! Kako u predgovoru knjige stoji, tema kojom se autorica bavila trebala je biti poglavlje jednoga drugog djela, ali s obzirom na vrsnost poznavanja građe, drago nam je da je autorica s hrvatskom (znanstvenom) javnošću podijelila ovakvu književnu, filološku, nadasve zanimljivu priču.

1. slika: Grafit s glagoljičnim natpisom *Sušak* u Rijeci

U želji da se jezikoslovlje i hrvatsko glagoljaštvo popularizira, 2024. godine u izdanju Staroslavenskoga instituta u Zagrebu objavljena je *Glagoljica za znatiželjne* Ane Mihaljević, Milana Mihaljevića i Ane Šimić, koja obaseže 87 stranica, a podijeljena je u devet poglavlja. Započinje poglavljem *Glagoljična azbuka ili azbuka uglate (hrvatske) glagoljice*, u kojemu autori hrvatskoj glagoljici prilažu transliteraciju na latinicu i brojevnú vrijednost slova, a vrijedan je prilog i izgovor pojedinih glagoljičnih slova.

Slijedi poglavlje *Tko pita, ne skita: 12 pitanja i odgovora o glagoljici i glagoljaštvu*, koje u maniri *Lucidara* pitanjima i odgovorima donosi vrijedne podatke iz hrvatske glagoljaške povijesti. Zainteresirani čitatelj tako može doznati dokud sežu početci hrvatske pismenosti, koji tipovi glagoljice postoje, što je glagoljaško bogoslužje te koja je uloga glagoljice i glagoljaštva bila nekad, a koja je danas.

Autori u idućemu poglavlju daju pregled važnih glagoljaških mjesta u Hrvatskoj, od Dubrovnika, Splita i Zadra, preko Kvarnera i Istre, sve do Đakova, grada u kojemu se nije glagoljalo, ali su se ondje osobito štovala Sveta braća. Autori daju pregled i mjesta izvan Lijepe Naše u kojima se čuvaju hrvatskoglagoljični misali, neliturgijske knjige i različiti fragmenti.

Krenuvši od samih početaka, najpoznatijim imenima s najpoznatijega glagoljičnog spomenika, Držihe i Dobrovita, autori odaju počast najzaslužnijim glagoljašima – Novaku Disislaviću, „koji je ispisao, a vjerojatno i oslikao, jedan od najljepših hrvatskoglagoljičnih misala – *Misal kneza Novaka*”, zatim Vidu Omišljaninu, Jurju Slovincu, Bartolu Krbavcu, Butku, popu Martincu, žaknu Juriju, Blažu Baromiću te trima Šimunima – Greblu, Kožičiću Benji i Klimantoviću.

Nakon pregleda onih koji su glagoljicom pisali slijedi pregled onoga što je glagoljicom pisano – najstarijih spomenika na kamenu, pergamentu i papiru. Autori daju osnovne podatke o najvažnijim zapisima, a pregled započinju iako ne najstarijim, ali svakako najpoznatijim glagoljičnim spomenikom, *Baščanskom pločom*. Slijede drugi manje i više poznati epigrafski i rukopisni spomenici, a pregled tiskanih knjiga započinje onom koja stoji na početku svega – prvom hrvatskom tiskanom knjigom, *Misalom po zakonu rimskoga dvora*.

Od starih se glagoljaša dalo štošta naučiti o upornosti, ustrajnosti, originalnosti i životnim vrijednostima. Zato su vrijedan prilog citati iz glagoljaške čitanke, fragmenti koji upućuju na to da su se i oni borili s istim previranjima koja muče modernoga čovjeka:

... gdo knjige počtuje da je knjigami počtovan (Kolunićev zbornik, 1486.)

*I pomisli vsaki hrstjanin
da sa svēt ništare ni
jere gdo ga veće ljudi,
ta ga brže zgubi.* (kolofon Misala kneza Novaka, 1368.)

*Mila majko, ostan zbogom
jere ja grem z dragim drugom.
Poj mi, hćerce, v miru zbogom
i ne serdi se z tvojim drugom. (...)*
(zapis popa Ivana Uravića u Matici vjenčanih župe Dobrinj, 1713.)

Autori svojim čitateljima na kraju knjižice nude glagoljaški kviz, a u maniri sličnih koncepata, koji su među mlađom publikom vrlo popularni, osobito na društvenim

mrežama, igrači, ovisno o rezultatu, pripadaju jednom od glagoljaških redova, pri čemu nema gubitnika!

Knjižica završava pojmovnikom ključnim za razumijevanje teksta ovoga djela te glagoljične povijesti uopće.

Uz brojna filološka istraživanja hrvatske glagoljične pismenosti u modernom se 21. stoljeću glagoljicu nastoji približiti mlađoj, ne nužno filološkoj publici, a autori su svojim odmjerenim stilom te jednostavnim izričajem, pri čemu ni u jednome trenutku ne zalaze u trivijalnost, u tome nedvojbeno uspjeli!

Glagoljica je najstarije slavensko pismo kojim su Hrvati pisali svoje, hrvatske riječi već u 10. stoljeću. Ne čudi da je do danas ostala jednim od najvažnijih simbola hrvatskoga identiteta i opstojnosti. Vizualno je lijep i popularan motiv na brojnim suvenirima, nakitu, grafitima, Hrvati rado glagoljičnim slovima ukrašavaju svoje tijelo kad se tetoviraju, a od 2023. godine glagoljica se nalazi i na hrvatskim kovanicama od jednoga, dva i pet centa. Iako je na hrvatskim prostorima u aktivnoj uporabi nema cijelo stoljeće, ne čudi da zanimanje (znanstvene) javnosti za glagoljicom ne jenjava.